

NATALIA ANNA MICHNA*
(Uniwersytet Jagielloński)

Wielowiekowa *corrida*, czyli burzliwa historia związku Hiszpanii z Europą

**Recenzja książki Eugeniusza Górskiego pt. *Idea Europy i myśl
współczesna w Hiszpanii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar,
Warszawa 2013, 251 stron**

W 2013 roku nakładem Wydawnictwa Naukowego Scholar ukazała się książka Eugeniusza Górskiego *Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii*. Książka jest niewątpliwie ważną pozycją wydawniczą dla wszystkich zainteresowanych zarówno historią polityczną, jak i filozofią, kulturą i tradycją Hiszpanii. Publikacja powstała w ramach projektu badawczego pt. „Idea Europy i myśl filozoficzno-polityczna we współczesnej Hiszpanii”, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w Krakowie.

Kilka wstępnych słów warto poświęcić Autorowi tej ważnej publikacji. Profesor Eugeniusz Górski (zm. 5 października 2013 roku) był jednym z najwybitniejszych polskich hispanistów i znawców filozofii hiszpańskiej. Pracował w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie oraz w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Współpracował także z Instytutem Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich UW. Jako autor ponad dwustu prac naukowych prowadził liczne badania poświęcone filozofii społecznej, filozofii politycznej oraz porównawczej historii idei, ze szczególnym uwzględnieniem Hiszpanii i świata hispanojęzycznego.

Idea Europy... jest ostatnią autorską publikacją Górskiego, w której dokonuje on kompleksowego przeglądu rozwoju relacji hiszpańsko-europejskich

* Instytut Filozofii, Pracownia Retoryki Logicznej
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska
e-mail: natalii26@gmail.com

od okresu rzymskich podbojów Półwyspu Iberyjskiego do czasów współczesnych. Centralną oś rozważań stanowi zarys pojmowania idei Europy na gruncie hiszpańskiej myśli filozoficznej i politycznej. W tym kontekście Górski dokonuje analizy stanowisk zwolenników europeizacji Hiszpanii i hispanizacji Europy. Panoramiczny przegląd zostaje przedstawiony w trzech odrębnych częściach.

Część I – „Hiszpania a Europa jako problem” – to początkowo historyczny zarys kształtowania się hiszpańskiej państwowości, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju kultury i tradycji myślenia filozoficznego na Półwyspie Iberyjskim. Część ta obejmuje także opis burzliwych przemian ustrojowych i ich wpływu na życie duchowe w Hiszpanii od połowy XIX wieku, przez działalność Pokolenia 98, okres wojny domowej, czasy frankistowskiej dyktatury oraz proces integracji europejskiej, aż do czasów współczesnej demokracji liberalnej.

Część II – „Idee w kręgu szkoły madryckiej, szkoły barcelońskiej i na emigracji” – to próba przybliżenia polskiemu czytelnikowi obrazu współczesnej filozofii hiszpańskiej. Omówione zostają główne idee dwóch wiodących ośrodków życia umysłowego w Hiszpanii, czyli filozofia szkoły madryckiej oraz barcelońskiej. Te dwa często konkurujące ze sobą nie tylko na polu politycznym ośrodki stanowią obecnie centrum rozwoju i badań filozoficznych na Półwyspie Iberyjskim. Górski prezentuje najbardziej znane postaci, takie jak Julián Marías, Xavier Zubiri, García Morente czy María Zambrano. Filozofowie ci, należący do szkoły madryckiej, są duchowymi spadkobiercami José Ortegi y Gasset, który także związany był naukowo z madryckim Universidad Complutense. Madryckie tradycje ortegizmu zostają przeciwstawione szkole barcelońskiej, reprezentowanej przez Katalończyków José Ferratera Morę, Joaquína Xirau czy Eduarda Nicolę. Górski podkreśla jednak, że nie istnieje jedna, spójna tradycja szkoły barcelońskiej. Tym, co łączy Katalońskich myślicieli i co pozwala na funkcjonowanie terminu „szkoła barcelońska”, jest raczej wspólny jej przedstawicielom zwrot ku teorii zdrowego rozsądku, która determinuje punkt wyjścia ich odmiennych filozoficznych badań.

Ostatnią część książki Górski poświęca hiszpańskiej filozofii w dobie myślenia postmodernistycznego. Część III – „Filozofia, demokracja, ponowoczesność i jej kryzys” – prezentuje, w jaki sposób na gruncie hiszpańskim doszło do ewolucji myślenia postfrankistowskiego w kierunku ponowoczesności. Przywołane zostają sylwetki hiszpańskich postmodernistów Fernanda Savatery, Eugenia Tríasa czy Xaviera Ruberta de Ventósa. Górski pokazuje, w jaki sposób doszło do trwałej i stosunkowo szybkiej recepcji postmodernizmu we współczesnej filozofii hiszpańskiej. Recepcja ta dokonała się głównie

dzięki gwałtownemu przejściu Hiszpanii od okresu przednowoczesnej i pre-industrialnej dyktatury frankistowskiej do obecnego kształtu państwa postindustrialnego i ponowoczesnego¹.

Ostanie akapity książki Autor poświęca także prezentacji współczesnej hiszpańskiej myśli feministycznej. Zamykający publikację feministyczny akcent ma szczególne znaczenie. Właśnie na gruncie hiszpańskim niezwykle żywy jest obecnie feminizm, rozwijany jako jedna z dziedzin myślenia filozoficznego. Górski podkreśla, że do czasów rozpowszechnienia na Półwyspie Iberyjskim idei feminizmu w XX wieku jedynie wspomniana już María Zambrano, uczennica Ortegi y Gassetta ze szkoły madryckiej, na trwałe wpisała się w historię filozofii. Radykalna zmiana nastąpiła wraz ze wzrostem nastrojów demokratycznych i przekształceń po okresie frankistowskiej dyktatury. Idee feminizmu znalazły wówczas w Hiszpanii szczególnie podatny grunt do rozwoju. Obecnie aktywnymi filozofkami feminizmu pozostają Victoria Camps, Adela Cortina, Celia Amorós czy Amelia Valcárcel.

Naukowa wartość książki nie pozostawia żadnych wątpliwości. Na uwagę zasługuje jej szczególnie dobrze przemyślana struktura, która pozwala polskiemu czytelnikowi na systematyczne rozpoznanie tematu rozwoju filozofii hiszpańskiej w kontekście historycznych przemian społecznych, politycznych i kulturowych. Krótki, lecz klarowny historyczny zarys kształtowania się hiszpańskiej państwowości obejmuje także kluczowy dla zrozumienia specyfiki Półwyspu Iberyjskiego wpływ dwóch odmiennych kultur: arabskiej i żydowskiej. Ponad siedemsetletnie panowanie Maurów oraz permanentna obecność diaspory żydowskiej odcisnęły bowiem, jak pisze Górski, trwałe piętno na duszy hiszpańskiej. Dlatego przywołanie burzliwej historii Półwyspu ma na celu uzasadnienie tożsamościowych poszukiwań Hiszpanii, które – jak zdaje się sugerować Autor – trwają do dziś. Długa droga, jaką przebyli Hiszpanie od czasów piętnastowiecznej rekonkwisty do członkostwa w Unii Europejskiej, nie przyniosła bowiem rozwiązania problemu tożsamości współczesnych Hiszpanów. Stąd kluczowe dla rozważań Górskiego zagadnienie: europeizować Hiszpanię czy hispanizować Europę?

Rys historyczny stanowi wstęp do rozważań o charakterze parafrazy stanowisk i poglądów na temat hiszpańskiej tożsamości głównych myślicieli Półwyspu Iberyjskiego od Okresu Złotego Wieku (od połowy XVI do połowy XVII wieku) do czasów obecnych. Zachowanie chronologii pozwala czytelnikowi na uzyskanie przejrzystego obrazu rozwoju filozofii hiszpańskiej i rozpoznanie zarówno jej głównych przedstawicieli, jak i nurtów myślowych,

¹ E. Górski, *Idea Europy i myśl współczesna w Hiszpanii*, Warszawa 2013, s. 201.

które ją w danym czasie charakteryzowały. Górski przywołuje przedstawicieli szesnastowiecznego erasmianizmu, myślicieli doby Oświecenia: zwolenników reformacji i tradycjonalistów aż do drugiej połowy XIX wieku, i wreszcie filozofów ze słynnego Pokolenia 98. Sporo miejsca w tej części książki Autor poświęca najbardziej znanym na gruncie polskim myślicielom: Miguelowi de Unamuno oraz José Ortedze y Gassetowi.

Przywołanie poglądów hiszpańskich filozofów na przestrzeni ponad pięćset lat dokonane zostaje pod kątem tożsamościowych problemów Hiszpanii. Przedstawienie szerokiego zarysu wielowiekowej polemiki między zwolennikami europeizacji i hispanizacji² ma na celu uzasadnienie głównego zagadnienia prezentowanego w książce: Hiszpanii jako problemu zarówno dla Europy, jak i dla samej siebie. Warto podkreślić, że w prezentowanej przez Górskiego perspektywie problem ten pozostaje do dziś nierozwiązany. Z jednej strony długotrwała izolacja Hiszpanii (panowanie Maurów, zwrot w kierunku Ameryki Łacińskiej, gospodarczy izolacjonizm XX wieku), a z drugiej niewątpliwie wspólne z Europą Zachodnią korzenie kultury grecko-rzymskiej sprawiają, że Hiszpania sytuuje się na styku dwu odmiennych typów myślenia i sposobów życia. Owa dwoistość hiszpańskiej duszy, obecna w świadomości filozofów różnych czasów i nurtów myślenia, sprawia, że niemożliwe wydaje się jednoznaczne określenie hiszpańskiej tożsamości. Pluralizm myślowy charakteryzujący współczesną filozofię szkół madryckiej i barcelońskiej stanowi dodatkowo argument przemawiający za interpretacją Górskiego.

Górski jest niewątpliwie wybitnym znawcą historii dziejów i idei na gruncie hiszpańskim i dlatego prezentowana książka jest tak ważną pozycją na polskim rynku wydawniczym. Temat Hiszpanii i jej problemów tożsamościowych nie jest bowiem jednym z wiodących na gruncie polskiej myśli filozoficznej. Z tego też względu warto sięgnąć po tę ostatnią autorską publikację Górskiego, która stanowi zwarty historyczno-filozoficzny zarys hiszpańskiego myślenia o Europie, a także wielowątkową charakterystykę stosunku Europy do Półwyspu Iberyjskiego. Jedną jeszcze okoliczność sprawia, że *Idea Europy...* może okazać się niezwykle pomocna w zrozumieniu aktualnej sytuacji w Hiszpanii i pośrednio także w wybranych krajach Unii Europejskiej. Obecnie jednym z głównych problemów Hiszpanii jest kwestia niepodległości Katalonii. To temat żywo dyskutowany nie tylko w kraju, ale także w całej Europie. We wrześniu 2014 roku z okazji Narodowego Dnia Katalonii setki tysięcy ludzi manifestowało w Barcelonie poparcie dla niepodległości tego okręgu autonomicznego. Na listopad tego samego roku władze Katalonii planują re-

² Ibidem, s. 50.

ferendum niepodległościowe. Kwestia odłączenia się Katalonii od reszty kraju stanowi niewątpliwie olbrzymi problem dla władz w Madrycie. Oderwanie się jednego z okręgów autonomicznych od Królestwa Hiszpanii może bowiem otworzyć drogę do dalszego podziału kraju na autonomiczne wspólnoty. Dążenia niepodległościowe Katalończyków są znamienne, ponieważ w dobitny sposób dowodzą one tego, o czym traktuje książka Górskiego: Hiszpania nadal nie ma w pełni utrwalonej własnej tożsamości, która z kolei warunkuje poczucie jedności danego narodu. Tym samym Hiszpania jako problem pozostaje zagadnieniem otwartym, które stanowi jedno z wyzwań nie tylko dla współczesnych Hiszpanów, ale także dla całej Wspólnoty Europejskiej.

